

Јелена М. Влајнић, студент докторских студија
Универзитет у Београду
Правни факултет у Београду
jel.vlajnic@gmail.com

ПРИНЦИП МИРОЉУБИВОГ КОРИШЋЕЊА КОСМИЧКОГ ПРОСТРАНСТВА

Сажетак: Принципи мирољубивој коришћења космичког пространства један је од основних принципа космичкој права. Ради се о иренујно једином правном ограничењу посматрања и употребе оружја у космосу. Међународна заједница се данас сусреће са преласком од иренујно пасивне употребе космичког пространства према активној војној употреби космоса, која је деструктивне природе. Из тој разлика требало би размотрити принципи мирољубиве употребе из позиције савременој међународној права.

Уговор о начелима која уређују делатности држава у истраживању и коришћењу космоса, укључујући Месец и остала небеска тела, смајра се најзначајнијим инструментом који усматравава принцип мирољубивој коришћења космоса. Поред овој Уговора, од значаја су и други мултилатерални и билатерални инструменти који на различите начине доуњују и развијају принцип мирољубивој коришћења. У овом раду биће приказан историјски развој принцип мирољубивој коришћења космоса, и биће анализирани како мултилатерални тако и билатерални уговори из ове области. Како је космичко право део међународној права, треба размотрити и примену Повеље УН. Коначно, размотрити се садашње стање развоја принцип мирољубивој коришћења космоса и правци у којима би се његов развој настао.

Кључне речи: космичко право, принцип, мирољубива употреба, међународно право, Повеља.

Појашњење термина

Пре него што прикажемо развој принципа мирољубивој коришћења космоса, требало би да разјаснимо шта заправо тај принцип подразумева, али такође да објаснимо значај и осталих термина повезаних са питањем

војне употребе космоса. Примећено је да постоје тешкоће у овој области кад се ради о терминологији, чему су узрок бројни фактори – недостатак уговорне консолидације концепата, различита тумачења у оквиру стручне литературе, језичке, али и политичке и војне различитости, мењање значења термина током историје и многи други.¹ Из тог разлога требало би појаснити значење принципа мирољубивог коришћења космоса, разлику између „милитаризације“ и „наоружања“ космоса, као и разлику између пасивне и активне употребе космичког простора.

Иако се појам мирољубиве употребе помиње у скоро свим инструментима у оквиру УН које се тичу употребе космичког простора, не постоји ауторативна дефиниција овог појма ни у једном међународном документу. У литератури постоје две основне интерпретације термина „мирољубиво“: по једном гледишту, изједначава се са „неагресивно“, док по другом значи „невојно“.²

Поједине државе изједначиле су „мирољубиво“ са „неагресивно“ а не „невојно“, што је значило да су све војне употребе законите све док су неагресивне према члану 2 (4) Повеље³. У међународном праву „невојно“ се дефинише као забрана употребе космичког простора за војне активности у доба мира, док „неагресивност“ значи дозволу употребе макар делимичних војних предострожности. Дакле, појам „неагресивности“ је шири јер дозвољава употребу космичког простора у војне сврхе све док не постоји агресија, претња или употреба силе. Иако се у почетку термин „мирољубиво“ заправо односио на супротно од „војно“, овакву интерпретацију постало је тешко оправдати касних 50-их година. САД су биле прве које су се одвојиле од овог становишта, тако што су „мирољубиво“ разумеле као „неагресивно“, чему се Совјетски Савез противио и остао веран својој почетној интерпретацији упркос неоспорно војној природи космичких активности из тог времена⁴. Они који заступају гледиште да „мирољубиво“ зна-

---

¹ E.P. Kamenetskaia, „International Legal Problems of Preventing an Arms race in Outer Space”, *Perestroika and International Law*, (W.E. Bulter ed.) 149/1990, 147-163, 148.

² Прво гледиште заступају, између осталих, Ivan A.Vlasic, „Disarmament Decade, Outer Space and International Law”, *McGill Law Journal*, Montreal 1981, 135-206; Carl Q.Christol, „The Common Interest in The Exploration, Use and Exploitation of Outer Space for Peaceful Purposes: The Soviet-American Dilemma”, *Acron Law Review*, 1985, 193-222.; Заступници другог гледишта су, између осталих, Paul G.Dembling & Daniel M.Arons, „The Evolution of the Outer Space Treaty”, *Journal of Air Law & Commerce*, 1967, 419-456, доступно на: <http://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1002&context=spacelawdocs>;

³ Johannes M. Wolff, „Peaceful uses’ of outer space has permitted its militarization— does it also mean its weaponization?”, United Nations Institute for Disarmament Research, доступно на: <http://unidir.org/files/publications/pdfs/making-space-for-security-en-346.pdf>, 8.

⁴ Jean Francois Mayence, „Defining Peaceful Use of Outer Space“, *The Militarisation of Space: Policy and Legal Aspects*, International Conference, December 2007 Brussels, Belgium,

чи „невојно“ наводе као пример Статут Међународне агенције за атомску енергију који раздваја мирољубиву од војне употребе на основу схватања да су све употребе у војне сврхе немирољубиве. С друге стране, заступници другог схватања, да мирољубиво значи „неагресивно“, наводе члан III Уговора о космосу, према коме се читаво међународно право, укључујући и Повељу УН, примењује на космичко право, што дефанзивне војне акције чини легалним.⁵ Уговор о космосу дозвољава тзв. „пасивну војну“ употребу космоса, нпр. преко сателита за извиђање, надзор или комуникационих сателита. Такође, према Уговору о космосу могуће је да војно особље учествује у научним истраживањима у космичком простору.⁶ Овакве активности у космосу не би биле дозвољене ако се принцип мирољубиве употребе изједначи са „невојном“ употребом космичког простора;

У литератури се такође расправља о разлици између пасивне и активне војне употребе космичког простора. Ово разликовање се осим у литератури, јавља и у пракси држава⁷. Основна разлика је у природи војне употребе – пасивна је недеструктивна а активна деструктивна. Пасивна војна употреба укључује извиђање, системе за рано упозоравање, навигацију, сателите за ефективну употребу и координисање авиона, тенкова, ракета и бродова на Земљи. У литератури из области политичких наука, Стајнберг (*Steinberg*) је у једној публикацији из 1982 године навео разлику између ове две употребе космичког простора. Стајнберг се у својој дефиницији усредсредио на особине пасивне војне употребе према којима таква употреба нема самостални деструктивни капацитет и служи као подршка и допуна војим активностима на Земљи; по томе се разликује од активне војне употребе чије се деструктивне последице јављају у самом космичком простору.⁸ Разликовање пасивне и активне војне употребе космоса представља границу до које је међународна заједница спремна да толерише упо-

доступно на адреси: http://ghum.kuleuven.be/ggs/events/2007/12_2007/conference_militarisation_space_6dec2007.pdf, 42.

⁵ Sean Harry Strijdom, „The Use of Outer Space for Military Purposes: Article IV of Outer Space Treaty“, University of Pretoria, 2013; доступно на: http://repository.up.ac.za/bitstream/handle/2263/41315/Strijdom_Use_2014.pdf?sequence=1

⁶ J. Wolff, 8.

⁷ Поједине делегације су у оквиру Конференције за разоружање предлагале да се дефинишу деструктивни војни капацитети за употребу у космосу (China, CD/579, 19 March 1985); Венецуела је предложила да се дефинишу и идентификују космичка „ударна“ оружја (*space strike weapons*): наведено према : P.G.Alves, „Prevention of an Arms Race in Outer Space: A Guide to the Discussions in the Conference on Disarmament“, *UNIDIR/92/79*, New York 1991.

⁸ G.Steinberg, “The Militarization of Space: From passive support to active weapons systems”, *Futures*, October 1982, 379.: Наведено према: Detlev Wolter, “Common Security in Outer Space and International Law”, United Nations Institute for Disarmament Research, 2006, 25.

требе космичког простора у војне сврхе.⁹ Непротивљење пасивној војној употреби не значи да је међународна заједница спремна да прихвати активне војне употребе.

Потребно је направити разлику између милитаризације космичког простора и употребе и постављања оружја у космосу, што се назива још и „наоружање“ космоса (енг. *weaponization*). Термин „војне активности“, у контексту космичког права, односи се на употребу могућности космичког простора за подршку војним операцијама које се одвијају на Земљи.¹⁰ Ове активности значајне су како за вођење оружаних сукоба, тако и за прецизну навигацију, прикупљање података о метеоролошким условима, упозоравање на ракетне нападе, надзор и извиђање.¹¹ Наведена употреба космичких система у контексту терестријалних војних операција уобичајено се означава као „милитаризација космичког простора“.¹² Иако мањина правних стручњака сматра да оваква милитаризација космичког простора представља повреду правила космичког права, већина ипак сматра да је у складу са правним режимом који управља активностима у космичком простору.¹³ Са друге стране, овакву употребу космичког простора треба разликовати од постављања оружја офанзивне природе у космос, или постављања на Земљу док се намеравани циљ налази у космосу.¹⁴ Тако, милитаризација космичког простора и његово наоружање су различите ствари – милитаризација не значи обавезно и наоружање, које се одвија једино кад се поставља космичко оружје.¹⁵ За активности „наоружања“ јасно је да су у супротности са основним принципима међународног јавног и космичког права и означене су нелегалним од стране већине држава и правних стручњака.¹⁶ Постоји опасност да ће таквих активности у будућности бити све

---

⁹ D.Wolter, 52-53.

¹⁰ F.Tronchetti, „Legal aspects of the military uses of outer space“, *Handbook of Space Law*, (F.von der Dunk, F. Tronchetti ed.), Edward Elgar, 2015, 331-382, 333.

¹¹ Више о овоме видети у: Michael N. Shmitt, „International Law and Military Operations in Space“, *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, 10/ 2006 The Netherlands, 90-125, 90.

¹² F.Tronchetti, 333.

¹³ На тему разлике између милитаризације и наоружања космоса видети: Matthew Mowthorpe, *The Militarization and Weaponization of Space*, Oxford 2004; Adam G.Quinn, „The New Age of Space Law: The Outer Space Treaty and the Weaponization of Space“, *Minnesota Law Journal*, 17/2008, 475; Maj E.Waldrop, „Weaponization of Outer Space: US National Policy“, *High Frontier*, 1/2005, 35-47, 35.

¹⁴ F.Tronchetti, 334.

¹⁵ Michael C. Mineiro, „The United States and The Legality of Outer Space Weaponization: A Proposal for Greater Transparency and a Dispute Resolution Mechanism“, *Annals of Air and Space Law*, 2008, 441-466, 449.

¹⁶ На 65. заседању Генералне скупштине усвојена је Резолуција 65/44 о спречавању трке у наоружању у космосу, од 8.децембра 2010. Године, са 179 гласова за, 0 против и 2 уздржана; доступно на: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/65/44

више, имајући у виду ослањање модерних друштава на космичке системе како за цивилне тако и за војне сврхе.

Развитак принципа до Уговора о космосу

Активности у космичком простору већ деценијама се изводе у складу са принципом мирољубивог коришћења космоса у интересу целокупног човечанства. Данашње међународно право у овој области потиче из напора међународне заједнице да спрече САД и бивши Совјетски савез да започну трку у наоружању у космичком простору.¹⁷ Међународна заједница је од раних почетака развоја космичког права подржавала принцип да се космички простор употребљава у мирољубиве сврхе. Међутим, иако су се залагале за примену овог принципа, космичке силе су рано увиделе војни потенцијал употребе нових технологија. У САД већ 1946 године пројекат RAND уједињено је групу техничких експерата која је објавила студију која је истраживала инжењерске могућности за развијање вештачког Земљиног сателита и закључено је да би такав сателит био значајан за војну употребу.¹⁸

Лансирање вештачког совјетског сателита Спутњик 1957 године означило је почетак интентивног ривалства у космосу између СССР-а и САД које је трајало током Хладног рата. Лансирање Спутњика није виђено само као научно достигнуће, већ и као покретање војне револуције са изванредним стратешким последицама. Амерички амбасадор Џон Лоџ (*John Lodge*) је још пре лансирања Спутњика у име САД у свом обраћању Генералној скупштини УН ишао дотле да је предложио да тестирање сателита и ракете буде стављено под међународну контролу.¹⁹ Као одговор на развијање совјетске космичке моћи, војска је наговарала председника САД Ајзенхауера (*Eisenhower*) да развије космички војни програм, што је Ајзенхауер одбио, не желевши да космос учини поприштем трке у наоружању.²⁰ 1958 године Ајзенхауер је послао писмо совјетском премијеру у коме је предложио да се обе космичке силе сложе да космичко пространство користе „искључиво у мирољубиве сврхе“ и не за „тестирање ракета које би служиле војним циљевима“.²¹

Како је технологија напредовала до средине педесетих година, а две силе развиле капацитете да космичко пространство употребљавају у војне сврхе, САД су у свом првом меморандуму посвећеном контроли наоружа-

---

¹⁷ D. Wolter, 9.

¹⁸ Institute of Air and Space Law, Faculty of Law, McGill University “Background Paper: Peaceful and Military Uses of Outer Space: Law and Policy”, 2005, 4.

¹⁹ J. Wolff, 6.

²⁰ *Ibid.*

²¹ *Ibid.*

ња у космосу упућеном 1957. године Генералној скупштини предложиле да Уједињене нације установе мултилатерални систем контроле са међународном контролом и учешћем као први корак према циљу „обезбеђења да ће будући развоји у космосу бити посвећени искључиво мирољубивим и научним сврхама“.²²

Следећи корак према осигурању употребе космичког простора у мирољубиве сврхе учињен је када су четири Западне силе (Канада, Француска, Велика Британија и САД) поднеле заједнички предлог Комисији УН за разоружање да се изведе студија о систему контроле који би осигурао да се објекти лансирани у космички простор користе искључиво у мирољубиве и научне сврхе. Тако је Генерална скупштина усвојила прву Резолуцију која се тичала космичког простора, и по први пут је употребљен термин „искључиво у мирољубиве сврхе“ у једном документу Уједињених нација.²³

Тринаесто задесање Генералне скупштини 1958 године протекло је у знаку дебате на тему „Питања мирољубиве употребе космоса“. Током овог заседања термин „мирољубиво“ коришћен је као антоним термину „војно“.²⁴ Том приликом Совјетски савез упутио је предлог да се забрани употреба космичког пространства у војне сврхе.²⁵ Генерална скупштина усвојила је резолуцију 1348 (XIII) која је утврдила „заједнички интерес“ човечанства да космичко пространство „треба да се користи само у мирољубиве сврхе“.²⁶ Резолуцијом је установљен и *ad hoc* Комитет за мирољубиву употребу космоса, који је следеће године због свог значаја постао стални Комитет (енг. COPUOS – *Committee on the Peaceful Uses of Outer Space*), и чији је правни поткомитет 1959 године поднео извештај у коме се наводи да примена Повеље УН и Статута Међународног суда правде није ограничена на Земљу, и да су државе света развиле праксу, у принципу, да је „космички простор, под условима једнакости, слободно доступан за истраживање и употребу у складу са постојећим или будућим међународним правом или споразумима“.²⁷

Совјетски савез није гласао за оснивање овог тела и у почетку је одбио да учествује у њему из страха да ће Комитетом доминирати западне силе, а уместо оснивања Комитета предлагао је усвајање своје резолуције из 1958 године, којим је предлагао потпуну демилитаризацију космоса.²⁸

---

²² D. Wolter, 9.

²³ General Assembly resolution 1148 (XII) of 14 November 1957, доступно на: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/119/31/IMG/NR011931.pdf?OpenElement>

²⁴ J. Wolff, 7.

²⁵ *Ibid.*

²⁶ Текст Резолуције доступан је на: http://www.unoosa.org/pdf/gares/ARES_13_1348E.pdf, 5.

²⁷ J. Wolff, 7.

²⁸ G.M.Reijnen, *The United Nations Space Treaties Analysed*, Gif-sur-Yvette 1995, 20.

Међутим, брзо је схваћено да ће заједнички интерес мирољубивог коришћења космоса бити остварен само учешћем свих или бар већине држава у развоју правних принципа којима би се регулисале активности у космосу. Индија и УАЕ допринеле су постизању компромиса тако што су одбиле да учествују у раду Комитета ако се обе космичке силе не сложе око оснивања овог тела.²⁹

У почетку је у Комитету за мирољубиву употребу космоса било 24 држава (7 социјалистичких, 12 западних и 5 „неутралних“), а затим се тај број констатно повећавао. Данас Комитет има 77 чланова, што га чини једним од највећих Комитета у оквиру УН.³⁰ Комитет је 1962 године основао два Поткомитета: Научно-технолошки и Правни поткомитет. Као одговор на захтев Совјетског савеза да се установи право вета, у Комитету је за гласање прихваћена метода консензуса, а све резолуције које Комитет припрема Генерална скупштина усваја консензусом. Такође, Конференција за разоружање³¹ је 1985 године установила *ad hoc* комитет за превенцију трке у наоружању (енг. *Ad Hoc Committee on the Prevention of an Arms Race in Outer Space – PAROS*), а данас је ово тело једна од главних препрека за доношење одлука консензусом у Конференцији за разоружање. У оквиру Комитета за мирољубиву употребу космоса закључен је најважнији уговор који установљава принцип мирољубиве употребе космоса, а то је Уговор о космосу из 1967 године. Поред Уговора о космосу, још четири значајна мултилатерална уговора закључена су под окриљем Комитета.³²

Значајна је Резолуција 1721, коју је припремио Комитет за мирољубиву употребу космоса а Генерална скупштина је усвојила децембра 1961 године, у којој је предложено да се државе чланице воде са два главна принципа при истраживању и употреби космоса: 1) применом општег међународног права а посебно Повељом УН на космички простор, и 2) забра-

²⁹ *Ibid.*

³⁰ COPUOS History, United Nations Office for Outer Space Affairs, <http://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/copuos/history.html>

³¹ Конференција је примарно тело УН у коме се сачињавају уговори о разоружању, и установљена је 1979 године као форум за мултилатералне преговоре о разоружању. Као једна од области којима Конференција посвећује највећу пажњу идентификована је превенција трке у наоружању у космичком простору. Конференција шаље годишње извештаје Генералној скупштини, а и чешће по потреби. Више информација о раду овог тела на: <http://www.unog.ch/cd>

³² То су: 1) Споразум о спасавању астронаута, враћању астронаута и враћању објеката лансираних у космос (1968); 2) Конвенција о међународној одговорности за штету коју проузрокују космички објекти (1971); 3) Конвенција о регистрацији објеката лансираних у космос (1974); 4) Уговор који регулише активности држава на Месецу и осталим небеским телима (1979).

ном националног присвајања делова космичког простора и његових ресурса³³. Државе су додатно обавезане да поднесу Комитету све неопходне информације о објектима лансираним у космос како би Комитет установио јавни регистар. Децембра следеће, 1962 године усвојена је Резолуција 1802 под називом „Међународна сарадња у мирољубивој употреби космоса“, којом је Генерална скупштина обавезала државе да у потпуности информишу Комитет о свим космичким програмима а Комитет да усаврши свеобухватне правне принципе о мирољубивој употреби космичког простора.³⁴

Следећи значајни инструмент за развој принципа мирољубивог коришћења космоса је Уговор о забрани тестирања нуклеарног оружја у атмосфери, космосу и под водом који забрањује, поред површинских тестова, нуклеарне тестове и експлозије у космичком простору, потписан августа 1963 године³⁵. Овај Уговор познат је још и под називом „Уговор о делимичној забрани тестирања“ (*Partial Test Ban Treaty*), а потписале су га Совјетски савез, Велика Британија и САД, да би касније био отворен за потписивање и другим државама.

Државе потписнице Уговора прогласиле су за свој највиши циљ што брже постизање споразума о општем и потпуном разоружању под строгим међународном контролом и у складу са циљевима Уједињених нација, који ће довести до престанка трке у наоружању и елиминисати подстицај за производњом и тестирањем свих врста оружја, а посебно нуклеарног. Према члану 1 овог Уговора, нуклеарни тестови и нуклеарне експлозије забрањени су у атмосфери, укључујући и космички простор. Такође, државе чланице треба да се уздрже од отпочињања, подстицања или учествовања на било који начин у нуклеарним тестовима и експлозијама у неком од наведених окружења.³⁶ Међутим, овај Уговор има своје „правне празнине“. Најпре, Уговор није *per se* забранио постављање и употребу нуклеарног оружја већ тестирање оваквог оружја у наведеним физичким окружењима.³⁷ Осим тога, Уговору недостаје процедура за процену испуњености обавеза од стране држава. Коначно, Уговор у члану IV дозвољава држави да се повуче у случају наступања „изванредних околности“, које пак нису дефинисане тако да су практично саме државе одлучивале о њиховом наступању.³⁸

---

³³ UN Res. 1721 (GV XVI), 20 December 1961, текст доступан на: http://www.unoosa.org/pdf/gares/ARES_16_1721E.pdf, 6.

³⁴ UN Res. 1802 (GV XVII), 14 December 1962, текст доступан на http://www.unoosa.org/pdf/gares/ARES_18_1962E.pdf, 5.

³⁵ Treaty Banning Nuclear Weapon Tests in the Atmosphere, in Outer Space and under Water, текст доступан на адреси: http://www.un.org/disarmament/WMD/Nuclear/pdf/Partial_Ban_Treaty.pdf

³⁶ Вид. Члан 1(2) Уговора

³⁷ F. Tronchetti, 343.

³⁸ *Ibid.*

Генерална скупштина је 1963 године усвојила „Декларацију о правним принципима који управљају делатностима држава у истраживању и употреби космичког простора“ (познату под скраћеним називом „Деларација принципа“).³⁹ Ова декларација припремљена је од стране Комитета за мирољубиву употребу космоса и представља општи правни оквир за све космичке активности. Члан 4 Декларације налаже да делатности држава у истраживању и искоришћавању космоса буду у интересу одржавања међународног мира и сигурности и промоцији међународне сарадње и разумевања. Декларација садржи девет принципа који се могу сматрати и суштинским принципима космичког права. Током истог заседања на којој је усвојена Декларација, Генерална скупштина је аklamацијом усвојила Резолуцију 1884 (XVIII),⁴⁰ којом је након одобравања изражавања намере две космичке силе да не постављају објекте који носе оружје за масовно уништење у космос, позвала све државе да се уздрже од постављања објеката који садрже нуклеарно или било коју другу врсту оружја за масовно уништење у орбиту око Земље, инсталирања таквог оружја на небеска тела, или постављања таквог оружја у космос на било који други начин.⁴¹

Уговор о космосу и принцип мирољубиве употребе космоса

„Декларација принципа“ из 1963 године представљала је основу за доношење Уговора о начелима које управљају делатностима држава у истраживању и коришћењу космоса, укључујући Месец и остала небеска тела, који је Генерална скупштина једногласно усвојила 1967 године.⁴² Овај уговор, који се скраћено назива и Уговор о космосу, представља основ космичког права па се још назива и *Magna Carta* или Устав космоса. Значајан је члан IV Уговора, који забрањује:

- постављање у орбиту око Земље било каквог објекта који носи нуклеарно оружје или било какву другу врсту оружја за масовно уништење, инсталирање таквог оружја на небеска тела, или постављање таквог оружја у космичком простору на било који други начин; и
- постављање војних база, уређаја и утврђења, тестирање било каквог оружја и извођење војних маневара на Месецу и осталим небеским телима.

³⁹ UN Res. 1962, (GV XVIII), 13 December 1963, текст доступан на: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/186/37/IMG/NR018637.pdf?OpenElement>, 15.

⁴⁰ UN Res. 1884 (XVIII), 17 October 1963, текст доступан на: <http://www.un-documents.net/a18r1884.htm>

⁴¹ O. Ogunbanwo, *International Law and Outer Space Activities*, Martinus Nijhoff, The Hague 1975, 14.

⁴² UN Doc. A/RES/2222 (XXI), 19 December 1966, доступно на: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/005/25/IMG/NR000525.pdf?OpenElement>

Други део члана IV не забрањује употребу војног особља за научна истраживања или у друге мирољубиве сврхе. Такође, не забрањује се ни употреба било које опреме или постројења неопходних за мирољубиво истраживање Месеца и осталих небеских тела.

Према члану I овог Уговора, истраживање и употреба космичког пространства, укључујући Месец и остала небеска тела, врши се у интересу и добробити целог човечанства, и проглашава се слобода научног истраживања космоса.

Уколико се упустимо у текстуалну анализу члана IV Уговора, открићемо неколико појединости које је потребно разјаснити. Ради се о одређеним нејасноћама које су дале повода за коментаре да Уговором није искључена употреба космичког простора у војне сврхе.

Као прво, приметно је да у првом делу члана IV Уговора нема помињања Месеца кад се говори о забрани постављања нуклеарног или било које друге врсте оружја за масовно уништење. Пошто се у Уговору увек изричито помиње и Месец кад год се има у виду примена неког специфичног принципа на њега, могло би се тврдити да се забрана из првог дела члана IV не примењује на Месец.⁴³ Као одговор на овакве тврдње може се навести да будући да је Месец небеско тело, подразумева се да се и на њега односи забрана постављања наведених врста оружја те га није потребно изричито помињати.⁴⁴ Споразум о Месецу из 1979 године није остављао недомумицу у том погледу, већ је у члану I овог Споразума наглашено да се одредбе Споразума које се примењују на Месец примењују и на остала небеска тела, а члан III садржи идентичну одредбу о забрани постављања нуклеарног или било које друге врсте оружја за масовно уништење као члан IV Уговора о космосу, која се примењује како на Месец тако и на остала небеска тела.⁴⁵

Недоумицу изазива и употреба термина „инсталирање“ у првом делу члана IV Уговора, кад се говори о томе које су активности држава чланица забрањене на небеским телима. Пошто термин „инсталирање“ наговештава одређену трајност активности, чини се да не покрива случајеве привременог постављања нуклеарног или другог оружја за масовно уништење на небеска тела.⁴⁶

---

⁴³ Rex Zedalis, „Will Article III of the Moon Treaty Improve Existing Law?: A Textual Analysis”, TU Law Digital Commons, доступно на: http://digitalcommons.law.utulsa.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1147&context=fac_pub, 56.

⁴⁴ Вид.нпр.: Cameron K. Wehringer, „The Treaty on Outer Space“, *American Bar Association Journal*, 6/1986, 586-588, 587., по коме Уговор забрањује постављање оружја за масовно уништење како у космос тако и на било која небеска тела.

⁴⁵ R.Zedalis, 57.

⁴⁶ *Ibid.*

Затим, приметно је намерно изостављање из члана IV (1) Уговора, обавезе да се оружје за масовно уништење не шаље у космички простор. Циљ таквог изостављања је да допусти употребу међуконтиненталних балистичких ракета које, макар и за кратко време, пролазе кроз космички простор.⁴⁷ У то време, обавеза да се оружје не шаље у космички простор угрозила би одбрамбене системе космичких сила који су се већим делом заснивали на међуконтиненталним балистичким ракетама.

Такође се наводи да, ако се пажљиво проучи члан IV (1) Уговора, не постоји забрана оперативне употребе нуклеарног или другог оружја за масовно уништење кад се једном такво оружје постави на небеска тела.⁴⁸ Члан IV (2) забрањује тестирање оружја на небеским телима, дакле нигде се не помиње забрана оперативне употребе оружја. Међутим, чини се да је супротна логици претпоставка да су израђивачи нацрта Уговора желели забрану инсталације и тестирања, али не и оперативну употребу, нарочито имајући у виду да је употреба далеко опаснија активност од претходне две.⁴⁹

Према члану IV (2) Месец и остала небеска тела користе се искључиво за мирољубиве сврхе. На тај начин опет опет је остављена правна празнина па је могуће користити остале делове космичког простора (искључујући Месец и друга небеска тела) у сврхе које нису мирољубиве.⁵⁰ То је урађено с намером да се државама дозволе бројне активности војне природе, попут употребе сателита за надзор и извиђање. Међутим, као што је раније већ наведено, ако се термин „мирољубиво“ схвати као „неагресивно“ онда се може рећи да су ове активности дозвољене као неагресивне иако су у суштини војне природе.

Служећи се уским тумачењем и имајући у виду негативну формулацију употребљену у првом делу члана IV Уговора, текст „...да не постављају у орбиту око Земље...“ може се протумачити тако да се не забрањује потенцијално постављање наведених врста оружја у орбиту око неке друге планете – наравно, кад технологија дозволи такву могућност.⁵¹ У време кад је Уговор ступио на снагу технологија није била довољно развијена да би омогућила, рецимо, постављање ракета у орбиту око Месеца као што је то данас случај.

Такође, Уговор говори о оружју за масовно уништење, што отвара могућност за употребу општег деструктивног оружја, које не спада у

⁴⁷ G.S.Raju, “Military Use of Outer Space: Towards Better Legal Controls”, *Maintaining Outer Space for Peaceful Uses: Proceedings of a Symposium Held in the Hague*, (N.Jasentuliyana ed.), March 1984, 90-93, 91.

⁴⁸ R.Zedalis, 59.

⁴⁹ *Ibid.*

⁵⁰ G.S.Raju, 91.

⁵¹ G.C.M. Reijnen, “The Prevention of an Arms Race in Outer Space”, *Space Law in the United Nations*, (Benkeo at all ed.), Martinus Nijhoff Publishers, 1985, 164-165.

оружје за масовно уништење али служи рецимо за уништење појединачних сателита, попут геостационарних или телекомуникационих.⁵² Наглашавањем забране постављања нуклеарног или другог оружја за масовно уништење изоставља се конвенционално оружје, попут анти-сателитског (ASAT) и војних сателита, па следи да они могу законито да се поставе у орбиту око Земље.⁵³

Уговор о космосу установљава демилитаризацију Месеца и осталих небеских тела, уз додатну обавезу да „Месец буде коришћен искључиво у мирољубиве сврхе“. Тако се може закључити да све активности на Месецу морају да буду невојне природе. Ако се ова забрана дословно схвати, примењује се само на активности на површини Месеца, а не и на орбиталне активности. Међутим, будући да је очигледно циљ Уговора потпуна демилитаризација небеских тела, могло би се закључити да су и војне активности око небеских тела у супротности са забраном.⁵⁴

Оно што је постигнуто Уговором о космосу заправо је делимична демилитаризација Земљине орбите и космоса у ширем смислу речи, и потпуна демилитаризација Месеца и осталих небеских тела.⁵⁵ Први и други део члана IV Уговора о космосу разликују се како у географском тако и у материјалном домаћају.⁵⁶ Први део се, најпре, географски примењује на орбите око Земље, а затим на „космички простор, укључујући Месец и остала небеска тела“, дакле космос у ширем смислу речи. У садржинском смислу, забрањује се постављање „било ког објекта који носи нуклеарно оружје или било које друго оружје за масовно уништење“ на било којим раније поменутих местима или „на било какав други начин“. Тако се установљава демилитаризација космоса, али само делимична, будући да се забрањује само једна врста оружја – нуклеарно и друге врсте оружја за масовно уништење. Са друге стране, други део члана IV другачији је у географском и материјалном домаћају. Географски, примењује се само на „Месец и остала небеска тела“, па се не примењује на космички простор као такав, тј. на простор између небеских тела. У материјалном смислу, установљава потпуну демилитаризацију свих небеских тела осим Земље.

Поред Преамбуле и члана IV, принцип мирољубиве употребе се речима помиње још у члановима IX и XI Уговора. Међутим, из обе одредбе је јасно

---

⁵² *Ibid.*, 166.

⁵³ F. Tronchetti, 337.

⁵⁴ I. Dore, „International Law and the Preservation of the Ocean Space and Outer Space as Zones of Peace: Progress and Problems“, *Cornell International Law Journal*, 1/1982, 48.; доступно на: <http://scholarship.law.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1105&context=cilj>

⁵⁵ Bin Cheng, „The Legal Status of Outer Space and Relevant Issues: Delimitation of Outer Space and Definition of Peaceful Use“, *Journal of Air and Space Law*, 1&2/1983, 101.

⁵⁶ *Ibid.*

да само промовишу међународну сарадњу у „мирољубивом истраживању и употреби космичког простора“, и попут Преамбуле не наговештавају да космички простор треба да се користи само за мирољубиве и неагресивне сврхе. Једина обавеза коју странама уговорницама намеће члан XI је да информишу (у највећој изводљивој мери) Генералног секретара УН као и јавност и научну међународну заједницу о природи, начину предузимања, локацијама и резултатима активности које предузимају у космичком простору. Дакле, нити у Преамбули нити у другим деловима Уговора осим члана IV постоји ограничење да се истраживање и коришћење космичког простора врше искључиво у мирољубиве сврхе, или да се ограничавају војне употребе космоса.

Ефективност забране постављања војних база, уређаја или утврђења из члана IV (2) релативована је одредбом која не забранује коришћење војног особља у сврху научног истраживања. Штавише, Уговор допушта „употребу било које опреме или уређаја“ у сврху мирољубивог истраживања Месеца и других небеских тела. Ова формулације не искључује тумачење да је у сврху истраживања и искоришћавања космоса и небеских тела допуштена употреба војних објеката.⁵⁷

Да би осигурао извршење обавеза од стране уговорница у погледу својих одреда о контроли наоружања, Уговор установљава систем инспекције који омогућава странама уговорницама „слободан приступ свим пределима на небеским телима“,⁵⁸ и нарочито „свим станицама, инсталацији, опреми и космичким возилима на Месецу и осталим небеским телима“.⁵⁹ Међутим, вршење права на инспекцију зависи од два услова: треба да се врши на основу реципроцитета и тек након што је посета најављена у разумном времену и након консултација између уговорница. Због услова реципроцитета јавља се сумња да се уговорницама даје могућност да пониште право на инспекцију.⁶⁰

Остали мултилатерални и билатерални уговори

Иако Уговор о космосу поставља ограничење употреби космичког простора у војне сврхе, из претходних редова смо видели да је оставио нека важна питања отвореним. Из тог разлога потребно је размотрити одребе додатних правних инструмената.

Члан 3(2) Споразума о Месецу из 1979 године проширује и допуњује забрану из члана IV(2) Уговора о космосу, у смислу да забрањује било ка-

⁵⁷ Миленко Крећа, *Међународно јавно право*, Београд 2010, 402.

⁵⁸ Чл. I(2) Уговора

⁵⁹ Чл. XII Уговора

⁶⁰ I. Vlasic, „Space Treaty: A Preliminary Evaluation“, *California Law Review*, 8/1967, 507-519, 514.; доступно на: <http://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2878&context=californialawreview>

кву претњу или употребу силе или било какав непријатељски акт или претњу непријатељским актом на Месецу.⁶¹ Члан 3(3) такође премашује обим забране из члана IV Уговора о космосу, јер забрањује постављање објекта који носе нуклеарно или било коју другу врсту оружја за масовно уништење не само на Месецу већ и у орбитама око Месеца, или другим трајекторијама према Месецу или око њега.

Значајни су и билатерални споразуми закључени између САД и Совјетског савеза. Наиме, на крају прве фазе Преговора о ограничењу стратешког наоружања (енг. *Strategic Arms Limitation Talks – SALT*) између САД и СССР маја 1972 године, потписана су два споразума: Уговор о ограничењу анти-балистичких ракетних система⁶² (енг. *Treaty on the Limitation of Anti-Ballistic Missile Systems – ABM Treaty*) и Прелазни споразум о одређеним мерама у вези са ограничењем стратешког офанзивног наоружања. АВМ Уговор заснива се на претпоставци да би развој антибалистичких ракетних система повећао шансу за избијање нуклеарног рата. Стога, уговорнице се обавезују да не користе ове системе за одбрану територије својих земаља, као и да не развијају или користе антибалистичке системе који су базирани у космичком простору.⁶³

У контексту регулисања употребе силе у космичком простору значајна је Конвенција за забрану војне или било које друге непријатељске употребе техника модификовања природног окружења из 1977 године, познатија као ENMOD Конвенција (енг. *Environmental Modification Convention*).⁶⁴ Ова Конвенција данас има 76 чланица, укључујући и космичке силе попут САД, Русије и Кине. Према овој Конвенцији, државе уговорнице се обавезују да се не упуштају у војну или било какву другу непријатељску употребу техника модификовања природног окружења које имају широко распрострањене, дуготрајне или озбиљне последице у одређеним областима, укључујући и космички простор. Под техникама модификовања природног окружења сматрају се било које технике за мењање – преко намерног манипулисања природним процесима – динамике, композиције и структуре Земље, укључујући њену биоту, литосферу, хидросферу и ат-

---

⁶¹ General Assembly Resolution 34/68, *Agreement Governing the Activities of States on the Moon and other Celestial Bodies*, доступно на: <http://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/space-law/treaties/moon-agreement.html>

⁶² Treaty on the Limitation of Anti-Ballistic Missile Systems, доступно на: <http://www.nti.org/treaties-and-regimes/treaty-limitation-anti-ballistic-missile-systems-abm-treaty/>

⁶³ Rüdiger Wolfrum, „The Problems of Limitation and Prohibition of Military Use of Outer Space”, *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*, München 1984, 784-805, 791. доступно на: http://www.zaoerv.de/44_1984/44_1984_4_a_784_805.pdf;

⁶⁴ Convention on the Prohibition of Military or Any Other Hostile Use of Environmental Modification Techniques, доступно на: <http://www.un-documents.net/enmod.htm>

мосферу, или космичког простора. Ипак, Конвенција у члану III изричито допушта употребу техника модификовања природног окружења у мирољубиве сврхе.

ENMOD Конвенција данас је посебно значајна јер би под њен домаћај могло да се подведе тестирање анти-сателитског оружја (ASAT). Наиме, употреба ове врсте оружја резултира штетним дејствима по космичко окружење јер се након распада сателита нагомилава космички отпад који у орбитама може да остане неодређен број година, доводећи тако у ризик безбедност космичких објеката.⁶⁵ Тако, употреба анти-сателитског оружја има широко распрострањене, дуготрајне и озбиљне последице по космичко окружење, чиме пада под домаћај члана II Конвенције. Међутим, могућност Конвенције да спречи тестирање анти-сателитског оружја ограничена је самим текстом Конвенције. Да би Конвенција могла да се примени, потребно је да државе ове технике модификовања природног окружења користе против друге државе, док у случају тестирања анти-сателитског оружја долази до уништавања сателита саме државе која употребљава то оружје, дакле није испуњен услов нашоња штете другој држави. Дакле, иако ова Конвенција поставља неке границе употреби оружја које има дуготрајне штетне последице у космосу, чини се да није довољна да спречи тестирање анти-сателитског оружја које представља велику претњу безбедности космичких објеката.

Уговор о свеобухватној забрани нуклеарних проба (енг. *Comprehensive Nuclear Test Ban Treaty*) из 1996 године премашује Уговор о делимичној забрани нуклеарних проба из 1963 године тако што забрањује нуклеарне експлозије у свим врстама природног окружења било у војне или цивилне сврхе.⁶⁶ Овај Уговор Генерална скупштина је усвојила 10.септембра 1996 године, али још није ступио на снагу јер га осам држава, међу којима су Кина, Северна Кореја и САД, нису ратификовале.⁶⁷ Према Уговору, државе чланице треба да се уздрже од вршења или подстицања на било који начин тестирања нуклеарног оружја или било које друге нуклеарне експлозије и обавезују се да забране и спрече нуклеарне експлозије на свим местима под њиховом надлежношћу (члан I Уговора). Оно што је значајно је да Уговор предвиђа систем за проверу испуњености обавеза од стране уговорница. Овај систем заснива се на објективним информацијама које достављају државе уговорнице и уз пуно поштовање суверенитета држава уговорница (члан IV (2) Уговора).

⁶⁵ F. Tronchetti, 344.

⁶⁶ *Ibid*, 345.

⁶⁷ За додатне информације о Уговору видети: <https://www.ctbto.org/>

Коначно, још један значајан инструмент којим се регулише војна употреба космичког простора јесте Кодекс понашања против пролиферације балистичких ракета (енг. *International Code of Conduct against Ballistic Missile Proliferation* (ICOC)).⁶⁸ Циљ Кодекса је заустављање пролиферације балистичких ракета. Кодекс је значајан не само зато што балистичке ракете са нуклеарним бојевим главама пролазе кроз космички простор, већ и зато што овакав тип ракета може да буде модификован да служи као анти-сателитско оружје. Државе уговорнице се обавезују да не подржавају програме балистичких ракета у државама осумњиченим да развијају или прибављају оружје за масовно уништење (члан 3(5) Кодекса).

Овај инструмент није правно обавезујући и припада тзв. „меком праву“, али његове одредбе поседују значајни политички ауторитет. Уговорнице се тако подстичу да годишње извештавају о својим балистичким ракетним програмима и да узбуне остале уговорнице пре предузимања балистичких ракетних тестова. Значајно је што Кодекс има 137 уговорница, међу којима су и САД и Русија, али нема држава које су активне у домену развоја балистичких ракета, попут Северне Кореје, Кине и Ирана.

Примена Повеље УН

Активности у космосу морају да се предузимају у складу са међународним правом, а посебно Повељом УН. Повеља УН стипулише да „свака држава мора да се у међународним односима уздржи од претње и употребе силе“. Ово је потврђено у члану III Уговора о космосу у коме се разрађује примена међународног на космичко право. Територијални интегритет државе по члану 2(4) Повеље обухвата не само земљу, воду и ваздушни простор већ се протеже на људске и природне ресурсе државе у космосу.⁶⁹ И у оквиру Конференције за разоружање дискутовало се о применљивости Повеље на космички простор, будући да се у самом тексту Повеље не помиње ова врста окружења. Дошло се до закључка да иако Повеља не помиње изричито космички простор, то не значи да је примена њених одредби ограничена – дакле, будући да Повеља не искључује изричито космички простор из свог домашаја, космос такође треба да се сматра окружењем у коме важи забрана претње и употребе силе.⁷⁰

Уговор о космосу из 1967.године, Повеља УН и друге обавезе по међународном праву треба да се имплементирају у светлости принципа ми-

---

⁶⁸ За текст видети: <http://www.armscontrol.org/documents/icoc>

⁶⁹ Robert L. Bridge, „International Law and Military Activities in Outer Space”, *Acron Law Review*, 7/1980, 649-664, 659. Доступно на: <http://ideaexchange.uakron.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2006&context=akronlawreview>

⁷⁰ P.G. Alves, 58.

рољубиве употребе космоса. Забрана претње и употребе силе из члана 2(4) Повеље и члан IV Уговора о космосу у коме је изражен принцип мирољубиве употребе космоса морају да се примењују од стране свих држава и у интересу читавог човечанства, независно од економског и научног развоја државе.⁷¹

Тренутни развој

Питању употребе оружја у космосу и примени принципа мирољубивог коришћења космоса посвећено је доста пажње последњих година у оквиру дипломатских и академских кругова. Свест о потенцијалним опасностима постављања и употребе офанзивног и дефанзивног оружја у космосу додатно је појачана појединим дешавањима, конкретно кинеским тестирањем анти-сателитског оружја 2007.године.⁷²

У погледу милитаризације космичког простора, у оквиру Конференције за разоружање појавиле су се два теоријска приступа овом питању: са једне стране је гледиште да је ову област потребно уредити „чврстим“ правом, а са друге гледиште да је потребно развити „меко“ право.⁷³ Први приступ заснива се на претпоставци да је једини ефективан начин да се заустави „наоружање“ космоса усвајање право обавезног инструмента који би забранио постављање и употребу оружја у космичком простору. Присталице овог гледишта сматрају да је обавезни карактер таквог уговора најбоља гаранција за очување мирољубиве употребе космоса.⁷⁴ Кина и Русија су тако 2008.године поднеле Конференцији за разоружање заједнички нацрт Уговора за превенцију постављања оружја у космичком простору и претње и употребе силе против космичких објеката (енг. *Treaty on Prevention of the Placement of Weapons in Outer Space and of the Threat or Use of Force against Outer Space Objects* (PPWT)).⁷⁵ Циљ предложеног Уговора је спречавање „наоружања“ космичког простора тако што се захтева од држава уговорница да „не постављају у орбиту око Земље било какав објекат који

⁷¹ A.Solomou, „The Development of International Law Regarding the Peaceful Uses of Outer Space”, *GISLJ* (ed.R.Aves), 5/2013, 9-37, 32.

⁷² Јануара 2007.године, Кина је уништила свој застарели метеоролошки сателит помоћу балистичких ракета средњег домета, а овај тест је резултирао нагомилавањем отпада у ниској Земљиној орбити; Вид. <http://www.space.com/3415-china-anti-satellite-test-worrisome-debris-cloud-circles-earth.html>; Наведено према: Tronchetti, 378.

⁷³ Tronchetti, 378.

⁷⁴ *Ibid.*

⁷⁵ Treaty on Prevention of the Placement of Weapons in Outer Space and of the Threat or Use of Force against Outer Space Objects, доступно на: <http://www.cfr.org/space/treaty-prevention-placement-weapons-outer-space-threat-use-force-against-outer-space-objects-ppwt/p26678>

носи било какву врсту оружја, да не инсталирају такво оружје на небеска тела и да не постављају такво оружје у космос на било који други начин; да не прибегавају претњи или употреби силе усмерене⁷⁶ против космичких објеката; као и да не помажу или наводе друге државе, групе држава или међународне организације да учествују у активностима које овај Уговор забрањује. “Нацрт Уговора наишао је на помешане критике, па ниједна држава није потписала или ратификовала ову верзију нацрта Уговора. Главне замерке односиле су се на нејасну дефиницију оружја, као и на чињеницу да се Уговор усредредио на оружје базирано у космосу, пропуштајући да забрани развој, тестирање и постављање анти-сателитског оружја базираног на Земљи.⁷⁷ Имајући у виду ове критике, Русија је 2014. године представила Конференцији за разоружање нову верзију нацрта Уговора. Релевантне измене односиле су се на искључење дефиниције „космоса“, амандмане на остале дефиниције и измене члана IV који се односио на право на самоодбрану.⁷⁸ Међутим, ни овај нацрт Уговора није се бавио анти-сателитским оружјем базираним на Земљи.⁷⁹”

Са друге стране, приступ „меког“ права заснива се на идеји да је, имајући у виду тешкоће и дуготрајност који су обично повезани са преговорима и ступањем уговора на снагу, оптимално решење, усвајање инструмента „меког“ права који није правно обавезан. Заступници овог гледишта наводе да је „меко“ право постало највише коришћено у развоју космичког права и да би усвајање инструмента који није правно обавезан олакшало усвајање правно обавезног инструмента у каснијој фази.⁸⁰ Најзначајнији предлог који припада „меком“ праву је Нацрт Међународног кодекса за предузимање активности у космосу, настао на основу иницијативе Европске уније.⁸¹ Нацрт Уговора, који је званично објављен 2008. године, претрпео је неколико измена, а најновија верзија је објављена марта 2014. године. Кодекс се односи како на војне тако и на цивилне активности у космосу. Кодекс захтева, између осталог, да државе усвоје политике и процедуре за умањење могућности акцидената у космосу, као и да се уздрже од на-

---

⁷⁶ Чл. II Нацрта Уговора

⁷⁷ T. Hitchens, *Saving Space: Threat Proliferation and Mitigation*, 2009; доступно на: www.icnnd.org/Documents/Hitchens_Saving_Space.pdf, 15.

⁷⁸ Вид. <http://www.nti.org/treaties-and-regimes/proposed-prevention-arms-race-space-paros-treaty/>

⁷⁹ Listner & Rajagopalan, „The 2014 PPWT: a new draft but with the same and different problems”, *The Space Review*, 2014; доступно на: <http://www.thespacereview.com/article/2575/1>

⁸⁰ F. Tronchetti, 379.

⁸¹ International Code of conduct for Outer Space Activities, доступно на: http://www.eeas.europa.eu/non-proliferation-and-disarmament/pdf/space_code_conduct_draft_vers_31-march-2014_en.pdf

мерног уништења космичких објеката као и од било које активности која би за последицу имала нагомилавање космичког отпада.⁸² Према члану 4(2) Кодекса, државе се обавезују „да се уздрже од било какве међународне акције која би довела, посредно или непосредно, до оштећења или уништења космичких објеката, осим ако се таква акција не предузима како би се смањило стварање космичког отпада, ако је оправдана императивним безбедносним обзирима“, или је оправдана на основу Повеље УН, укључујући урођено право на индивидуалну или колективну самоодбрану.“ Иако Кодекс представља значајан корак у унапређењу безбедности активности у космичком простору, постоје замерке да није дефинисао кључне термине, што уноси несигурност у примени његових одредби.⁸³ Један од циљева Европске уније приликом израде Нацрта Кодекса био је да се постигне универзалност овог инструмента или, макар, његова примена ван граница Уније. Међутим, САД одбиле су да се придруже овој иницијативи и изразиле намеру да израде сопствени нацрт Кодекса за предузимање активности у космосу.⁸⁴ Може се закључити да, иако постоји свест о опасностима „наоружања“ космоса, још преостаје дугачак пут за постизање правног и дипломатског решења примењивог на космичке силе.⁸⁵

Закључак

Од свог настанка, космичко право развијало се у правцу обезбеђења употребе космичког простора у мирољубиве сврхе, и у интересу читавог човечанства. Принцип мирољубивог коришћења космоса и правни режим који регулише активности држава у космичком простору засад успева да држи космички простор слободним од војних сукоба. Међутим, у овој области постоји терминолошка неодређеност, као што је различита интерпретација „мирољубивог“ у контексту космичког права. Тренутно можемо да говоримо о милитаризацији космоса ако имамо у виду употребу сателита у различите сврхе. Ове активности посматрају се као пасивне војне употребе космоса и тренутно није дошло до постављања оружја у космички простор. Разлика између пасивне и активне војне употребе космоса показује докле је међународна заједница спремна да толерише војну употребу космоса. Како је немогуће избећи војно присуство у космосу, потребно је да бар оно буде пасивно и да се спречи постављање офанзивног оружја.

⁸² Чл. 4(1) и 4(2) Кодекса

⁸³ Rathgeber et al., „Space security and the European Code of Conduct for Outer Space Activities”, 33-41, 37.; доступно на: http://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/UNDIR_pdf-art2909.pdf

⁸⁴ Вид. <http://www.thespacereview.com/article/2018/1>

⁸⁵ F.Tronchetti, 381.

Уговор о космосу из 1967.године значајан је јер је установио принцип мирољубивог коришћења космоса у међународном праву. Али, оставио је доста отворених питања и повода космичким силама да интерпретирају значење његових одредби у зависности од својих интереса. Мултилатерални и билатерални инструменти који су потом закључени допринели су развоју принципа мирољубивог коришћења. Ипак, постојећи правни режим потребно је заокружити свеобухватнијим режимом који би на недвосмислен начин потврдио намеру међународне заједнице да се космос користи искључиво у мирољубиве сврхе. Такав режим могао би да се установи уговорним путем, било као „чврсто“ или „меко“ право, а могло би доћи и до настанка обичајног правила о забрани постављања и употребе оружја у космичком простору. У сваком случају, даљи напори су неопходни како би се спречила могућа употреба космичког пространства у сврхе које нису мирољубиве.

Jelena M. Vlajnić, Ph.D. Student
University of Belgrade
Faculty of Law Belgrade
jel.vlajnic@gmail.com

Principle of the Peaceful Use of Outer Space

Abstract: *Principle of the peaceful uses of outer space is one of the basic principle of international law. It is currently the only legal obstacle for placement and use of the weapons in outer space. Today the international community is faced with the shift from the currently passive use of outer space to active military use of outer space of a destructive nature. Therefore, the principle of peaceful uses of outer space should be examined from the standpoint of contemporary international law.*

Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies is considered to be the most significant instrument which establish the principle of peaceful uses of outer space. Beside this Treaty, there are other significant multilateral and bilateral instruments which supplement and develop the principle of peaceful uses in various ways. In this paper, the historical development of the principle of the peaceful uses of outer space will be introduced, and various multilateral and bilateral treaties from this area will be examined. Since the outer space law is the part of the international law, application of the UN Charter should also be examined. Finally, current state of the development of the principle of peaceful uses of outer space and future courses of the principle will be considered.

Key words: *outer space law, principle, peaceful uses, international law, Charter*

Датум пријема рада: 01.12.2015.

